

NEBEZPEČNÁ HROZBA POPULIZMU

my

proti nim

Populismus je nebezpečné pokušení pro zavedené politické strany po celém světě, ale v Evropě by se mohl stát příčinou totalitární cunami.

Populistická propaganda jako zkratka k moci a k mobilizování mas byla a je cyklickým historickým jevem, který ohrožuje samou podstatu demokracie a její hodnoty individuálních lidských práv a tolerance.

Její nebezpečnou povahu lze identifikovat při ohlédnutí se do dvacátých, třicátých a čtyřicátých let minulého století – když se Velká hospodářská deprese, jež začala v roce 1929, stala nástupištem fašismu a nacizmu. Základní mechanismus je prostý, ale účinný: nejistota vytváří strach a ten přináší nenávist, když jsou emoce a obavy lidí manipulovány.

Na počátku hospodářské krize, jež začala v roce 2008, je Evropa více než kdykoli jindy od minulé velké deprese v nebezpečí, že znovu projde tímto cyklickým jevem.

JAK DEFINOVAT POPULIZMUS

V politologické literatuře je řada definic, ale často zdůrazňované vysvětlení, že populismus je krátkodobou mobilizací maxima hlasů s použitím nerealistických, ale líbivých slibů, charakterizuje spíše oportunistický než populismus. Populismus je přístupem založeným na elementárních obavách a emocích lidí. Politicky se využívají oblíbené stereotypy, klišé a předsudky k dosažení určité pozice na poli politiky. Hlavním principem je vždy totéž: „**My proti nim**“ – třídní boj „obyčejných lidí“ versus „vládnoucí establishment“ nebo „privilegovaná elita“. Populismus staví na zdánlivě jednotě lidu proti zdiskreditovaným politickým a kulturním elitám, ale i proti skupinám, které jsou těmito elitami, jak se předpokládá, protežovány.

POPULISTICKÉ VEDENÍ KAMPAŇÍ KVŮLI ZÍSKÁVÁNÍ HLASŮ

Populismus je zhusta využíván v politických kampaních a rok 2009, „supervolební rok“ v Evropské unii, demonstroval, že populismus je extrémně rozšířeným nástrojem. Ekonomická krize a její sociální důsledky, jakož i imigrace a údajné kulturní a náboženské podminování společnosti, jsou témata využívaná populisty a pravicovými extremisty. Pokoušejí se nalézt depresivní pocity, obavy, stereotypy a předsudky většinové populace a nabídnout jednoduchá řešení velice komplikovaných problémů s cílem ustavit lidovou platformu, přes níž by intenzivně propagovali svoje politické směřování a ideje.

Potřeba se zamyslet a aktivizovat se je zdůrazněna alarmujícími příklady z celé Evropy:

- V roce 2009 vyzvala celonárodní stávka dělníků ve Velké Británii k ochraně britského pracovního trhu před cizími pracovními silami pod heslem „Britská pracovní místa britským pracujícím“
- Ve španělské předvolební debatě v roce 2008 argumentoval vůdce konzervativní strany Mariano Rajoy, že imigranti ohrožují sociální jistoty španělských pracujících
- V roce 2008 varoval Umberto Bossi, hlava italské krajně pravicové Ligy severu a šéf koalice, ihned po vítězství své strany a koalice se Silviem Berlusconiem v parlamentních volbách, že má ozbrojené muže připravené jednat ve jménu veřejné bezpečnosti;
- Během občanských nepokojů ve Francii roku 2005 byl Nicolas Sarkozy, tehdejší ministr vnitra, těžce kritizován za svou „strategii napětí“, která se pokoušela přesvědčit, že většina výtržníků jsou cizinci, a definovala je jako „racaille“ (lůza), což podnítilo mnohatýdenní násilné bouře, jež se rozšířily po celém státě
- Nechvalně známá dvojčata Kaczyńskich v Polsku, oba aktéři vysoké politiky, pravidelně agitují i na mezinárodních fórech pomocí homofobní rétoriky

Nadčasové postoje?

Dva zajímavé průzkumy mínění evropských občanů jasně ukazují, co se populisté a pravicoví extrémisté chystají využívat, aby si vylepšili politické pozice:

- V roce 2009 zveřejnila *Anti-Defamation League* (ADL, Liga proti pomluvám) výsledky výzkumu antisemitizmu v sedmi evropských státech. Jeden ze závěrů šokoval: „31 % Evropanů dává vinu za ekonomickou krizi Židům“¹. To je nejen děsivé, protože tentýž přístup způsobil, že se na našem kontinentu odehrálo utrpení holokaustu, ale ukazuje to také, že „starý“ antisemitský postoj nebyl pohřben v minulosti.

Taktikou „My proti nim“ populisté vždycky definují nepřátele. V tomto případě jsou oněmi nepřáteli Židé, již podle toho, čemu věří antisemité, zosobňují určitou „stínovou moc“, která ovládá finanční systém, takže koneckonců „jim můžeme dát ekonomickou krizi za vinu“.

Většina pravicových extremistů používá takové mýty k vytváření a udržování obrazu „veřejného nepřítele“. Je nicméně důležité poukázat na to, že „kriminalizace“ určitých skupin a komunit je způsobem, jak stavět politický projev – využít sociologicky odhalené tendence –, a jde také o jednu z charakteristik populizmu.

- Další příklad dává představu, co se může stát s demokracií v budoucnu, pokud bude pokračovat nárůst pobuřujících projevů a intolernčních politických tendencí. Má to jistou souvislost s rolí demokratických politických stran hlavního proudu, které ztrácejí umění komunikovat s lidmi odpovědně. Když se řídí populistickými tendencemi, jsou spoluodpovědné za nárůst antidemokratických a intolernčních nálad v Evropě. To je nutno vidět i v kontextu toho, jak krajně pravicové skupiny a strany praktikují demagogickou rétoriku (aby se navázaly na pocity lidí) používající jazyka „obyčejných lidí na ulici“.

Podle výzkumu uskutečněného *Kriminologickým výzkumným ústavem Dolního Saska* (SRN) je jeden z dvaceti německých teenagerů příslušníkem krajně pravicového uskupení; přibližně jeden z dvaceti patnáctiletých německých chlapců je členem neonacistické skupiny, což znamená dokonce ještě vyšší podíl než je zapojení těžce cílové skupiny do mainstreamové politiky². „Je otřesné, že krajně pravicové skupiny mají větší úspěch při nábore mladých mužů než etablované politické strany“, říká Christian Pfeiffer, spoluautor zprávy, jež byla zadána německým ministerstvem vnitra. Pfeiffer řekl, že méně než 2 % mladých mužů byla aktivní v politice hlavního proudu, ve srovnání s 5 % zapojených v krajně pravicových uskupeních. Jedním ze závěrů, které z toho můžeme odvodit, je důležitost praktické práce na zvyšování povědomí proti intolernčním předsudkům a protidemokratickým postojům mezi mládeží. Tím lze redukovat prostor pro populistické projevy, sebrat jim vliv a tlačít na hlavní politické strany, aby se držely nekorumpovaného demokratického projevu založeného na tradici lidských práv.

1 ADL: Attitudes Towards Jews in Seven European Countries (Postoje vůči Židům v sedmi evropských státech), www.adl.org/PresRele/ASInt_13/5465_13.htm

2 Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen: Jugendliche in Deutschland als Opfer und Täter von Gewalt, (Mladiství v Německu jako oběti i pachatelé násilí), www.kfn.de/versions/kfn/assets/fb107.pdf

RYSY POPULIZMU

Zjednodušené odpovědi na složité problémy se většinou zdají rozumné, ale převážně nejsou realistické a jsou zcela nerealizovatelné – „černobílé vidění“: *například vystoupit z EU a chránit vlastní trh jako odpověď na propad ekonomiky; stop přistěhovalcům jako boj proti nezaměstnanosti; žádné sociální služby azylantům, aby se zajistila výše důchodů; delší tresty odnětí svobody, aby se snížila kriminalita...*

Profilování kampaní na emocionálních tématech, která nemusí nutně reflektovat zásadní problémy země: *např. kriminalita, integrace, daně, vlastenectví, přistěhovalcům, pedofilie, společenská rovnost, cena plynu, euroskeptické postoje ...*

Používání oblíbených stereotypů, klíše a předsudků jako nástroje k mobilizaci mas. V tomto smyslu jsou důležitým nástrojem pro mobilizaci a polarizaci jednoduché, ale chytlavé slogany a symboly: *např. „Britská pracovní místa pro britské pracující“, „Západ do křesťanských rukou“, „Evropa hlasuje, Rakousko rozhoduje“, „Moc lidem“, „Žádnou krev za ropu“, „Vymažte elity!“, „Čas změny!“, „Ano, můžeme“ (Yes, we can), „Stop islamizaci“, „Za vlast a svobodu“, „Proti EU-zrádcům“, „Čechy Čechům“, „Itálie vpřed!“...*

Silný patriotizmus s důrazem na zachování „vlastní identity“ země, jež je ohrožována mj. globalizací, islamizací, EU, imigrací, výstavbou mešit, dvojjazyčnými názvy obcí nebo školami, odlišnými kulturami/náboženstvími/tradicemi...

Argumenty proti xenofobnímu populizmu ve Španělsku

Problém

Politické debaty během předvolebních kampaní nejsou vždy čisté a nekorumpované. Někteří politici povětšinou využívají téma imigrace populisticky, vytvoří si politický projev založený na oblíbených stereotypech a předsudcích posluchačů. Shrnutí jejich taktiky je prosté: použití imigrace a Romů jako volební zbraně proti ostatním. Ti, kdo v této „hře“ trpí, jsou vždy ty nejzranitelnější skupiny společnosti, které jsou paušálně kriminalizovány a stigmatizovány. Jejich životy se stávají ještě těžšími jen proto, že někteří politici zneužívají nacionalisticko-xenofobní argumenty k získávání hlasů.

Protiúder

Movement against Intolerance (Hnutí proti netoleranci) publikovalo brožurku „Analytický zápisník“, poukazující na nebezpečí populistických resentimentů, zvláště těch týkajících se imigrace. Tato publikace obsahuje „katalog“ nejčtenějších xenofobně-populistických domněnek, jako: „Nemůžete dovolit víc, než kolik se vejde do vašeho domu“; „Imigranti vtrhli do Španělska a Španělé musí bránit svou zemi“; „Imigranti berou Španělům pracovní místa a důsledkem je, že by se trh práce měl chránit pro Španěly“. Na veškerou tuto rétoriku knížka odpovídá jasnými argumenty založenými na aktuálních faktech, která vyvracejí podstatu těchto xenofobních populistických názorů.

Publikace ve španělštině:

www.movimientocontralaintolerancia.com/html/cuadernosAnalisis/cuadernos_analisis2.asp

„My proti nim“ - dva vyhlášení veřejní nepřátelé

Populismus má spoustu tváří a ty nemění jen podle vztahů k vytvářeným nepřátelům, nýbrž i ve vztazích k regionům a státům. Běžný latinskoamerický populismus, docela dobře reprezentovaný venezuelským prezidentem Hugem Chávezem, je úplně odlišný druh populismu než ten, který se provozuje v Evropě. Co mají všechny vředycky společné, je „potřeba nepřítel“, vyjádřená výše jako „My proti nim“. To má zesílit fyzické a mentální bariéry, vždy za použití existujících stereotypů, obav a sociálních situací pro dosažení maximální efektivity pro svou vlastní agendu.

Existuje mnoho populistických konceptů „nepřítel“ a proti všem se musí bojovat – jako je homofobie, xenofobie, afrobie, antisemitismus atd. Jsou zde však dvě velké skupiny, které se vyskytují v kontroverzních veřejných diskusích už dlouho a zdají se být „veřejným nepřítelem číslo jedna“ pro většinu populistů a pravicových extremistů po celé Evropě: „cikáni“ a „muslimové“.

ROMAFOBIE (ANTICIGANIZMUS)

Valeriu Nicolae, ředitel *Evropské romské informační kanceláře*¹, napsal ve svém článku *Romafobie – akceptovaný rasismus Evropy*: „Jsme-li chudí, pak proto, že se nám nechce pracovat, jsme-li bohatí, pak proto, že krademe.“

V tomto výroku poukazuje na nejobvyklejší stereotypy Evropanů. Varující veřejné mínění vůči Romům vyšlo najevo v průzkumu provedeném v roce 2001 v Rumunsku, který ukázal, že 99 % Rumunů si myslí, že Romové si zaslouží nejmenší respekt mezi všemi národnostními menšinami ve státě. Podle tohoto průzkumu nejfrekventovanější tři popisy pro Romy byly „zloději“, „špinaví“ a „líni“.

Je fakt, že Romové jsou v Evropě obětními beránky². Uvedené předsudky stále přetrvávají hluboko v hlavách lidí a populisté a krajní pravičáci využívají děsivé rasistické postoje vůči Romům k tomu, aby je kategorizovali jako „veřejné nepřátel“.

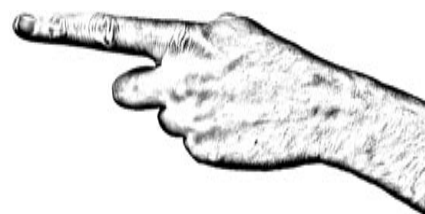
Jako následek toho pak vidíme mučení zadržovaných Romů na policejní stanici v Košicích, žhářské útoky proti romským rodinám a osadám nejen ve Vítkově u Opavy či v Itálii, násilné útoky na Romy v Rumunsku, nelegitimní (ale nezakázané) pochody proti romskému osazenstvu sídlišť organizované malými pravicově extremistickými stranami v Janově i jinde v Čechách těsně před volbami do Evropského parlamentu, obtěžování v některých španělských vesnicích, jen abychom zmínili několik příkladů. Itálie si však zaslouží v této věci trochu obsírnější vysvětlení.

Není jednoduché několika slovy popsat, co se děje Romům v Itálii. Jisté je, že hanba spojuje tamní současnost s nejtemnějšími vzpomínkami evropských dějin: otisky prstů odebírané celé romské populaci, násilné útoky na tábory Romů, proticikánská populistická rétorika v médiích a mainstreamových politických projevech i lhostejnost společnosti, které se tragicky odráží v tomto novinovém titulku: „*Smrt romské dívky na italské pláži ignorovaná opalujícími se*“. Tento titulek je důkazem škodlivých následků populismu. To je dramatická realita lhostejnosti, již lze definovat jako druh pasivní netolerance.

¹ www.erionet.org

² EveryOne, skupina pro mezinárodní spolupráci v kultuře lidských práv - www.everyonegroup.com

KOHO

obviníme teď?

Šušání štamgastů

Volební kampaně a vzrůstající se krajně pravicový populismus se zdají být navzájem provázány, obdobným způsobem jako skokový nárůst domácího násilí s televizními přenosy důležitých fotbalových zápasů. V rámci projektu „Šušání štamgastů“ se rakouská organizace Social Impact spolu s karikaturisty chytře a zábavně zabývala otázkami, jako jsou: xenofobní předsudky, nenávistné projevy, svoboda vyznání, právo na pobyt, homofobie, rasismus a domácí násilí. Pivní tácky s komickými kresbami, chytré hlášky, fakta a základní informace byly šířeny po barech a restauracích během parlamentních voleb 2008 a mistrovství světa v kopané v Rakousku v tomtéž roce. Tyto akce měly za cíl poskytnout veřejnosti osvětu o aktuálních konfliktech a horkých tématech, jakož i lépe reflektované názory na rozebírané problémy. Tak lze zacházet s konflikty a stereotypy a vyprovokovat diskuse založené více na faktech. Aby bylo možno čelit populistickým a intolerantním jevům, chodil Social Impact přímo do míst, kde mají kořeny: do hospod. S využitím pivních tácků jako média se lze účinně zviditelnit v místech, kde se vytváří mínění místní veřejnosti, kde se šíří předsudky a kde vznikají populistické řeči – u stolů pivních štamgastů, kde se probírá „všechno na světě“.

<http://social-impact.at>

Žádné kolínské pivo pro nácky

V říjnu 2008 plánovala německá krajně pravicová populistická skupina „pro-Köln“ uspořádat v Kolíně nad Rýnem velký mezinárodní „Kongres proti islamizaci“. Tato konference byla zamýšlena jako série akcí, které „pro-Köln“ organizovala proti výstavbě velké ústřední mešity v Kolíně (stavba byla městskými úřady povolena a již započala) a proti domnělé islamizaci Evropy. Místní úředníci neměli zákonnou pravomoc akci zakázat, ale bylo možno zorganizovat společnou občanskou neposlušnost v tak gigantickém měřítku, že konference musela být zrušena. Odbory, komunitní skupiny, levicová uskupení, školáci, studenti, obyčejní občané a primátor Kolína utvořili dostatečně silnou alianci k zablokování celého města tak, aby se mezinárodní delegace na tuto rasistickou akci nedostaly:

- Taxikáři odmítali dovézt účastníky konference do zamluvených hotelů a do konferenčního sálu
- Hotely zrušily rezervace pro účastníky konference
- Bary a restaurace začaly společnou kampaň pod heslem „Žádné kolínské náckům“ a odmítly obsluhovat účastníky konference
- Tisíc aktivistů z celého Německa spolu s kolínskými občany zablokoval ulice města, aby manifestoval společný protest proti této „anti-islámské konferenci“

www.hingegangen.mobi

ISLAMOFOBIE

Pravděpodobně nejtrefnější definici „islamofobie“ formulovala britská NNO *Runnymede Trust*¹ takto: „Islamofobie je strach z islámu nebo nenávisť k němu a ty vedou k antipatii vůči všem muslimům a jejich diskriminaci tak, že jsou vylučováni z hospodářského, společenského a veřejného života. Obsahuje představu, že islám nemá žádné společné hodnoty s jinými kulturami, že je ve srovnání se Západem méněcenný a že spíše než o náboženství jde o násilnou politickou ideologii“.

Islamofobie po celém světě obrovsky zesílila po takzvaných „útocích 11. září“, kdy byla v roce 2001 podniknuta série koordinovaných sebevražedných útoků na USA. Evropa zažila dosud nejtraumatičtější teroristické útoky v Madridu 11. 3. 2004 a v Londýně 7. 7. 2005. Od té doby se populistická protiislámská argumentace rozhořívá ve stále se zvyšujícím počtu mainstreamových politických stran a organizací².

Několik demonstrací a kampaní pravicově extremistických skupin proti mešitám už se konalo nebo koná po celé Evropě, s hlavními příklady ve Španělsku, Švýcarsku, Německu, Nizozemí, Rakousku, Belgii, Francii, Itálii, Velké Británii atd. Argumenty používané proti výstavbě mešit a údajné „islamizaci společnosti“ nejsou jen islamofobní, nýbrž i rasistické a objevily se i v Česku.

Ačkoli většina hlavních politických stran tyto vysoce xenofobní mobilizace nepodpořila, tato nebezpečná sociologická tendence se velmi neodpovědně podněcuje v docela hodně médiích a populárních partajích po celé Evropě. Nizozemí je jasným příkladem, v němž se tohle všechno konkretizuje. Geert Wilders je poslancem nizozemského parlamentu a je novou tvářou tohoto fenoménu. Coby bývalý autor projevů Lidové strany za svobodu a demokracii dělá Wilders naprosto kontroverzní kampaně proti Islámu. Jedno z jeho prohlášení např. bylo: „*Není pravda, že nenávidím muslimy, já nenávidím islám.*“ Je producentem filmu „Fitna“ (Rozvrat), kontroverzního protiislámského krátkého filmu, jenž tvrdí, že zkoumá „terorismus inspirovaný koránem, islámský univerzalismus a islám v Nizozemí“. Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 získal Wilders a jeho strana 17 % hlasů v Nizozemí a tedy čtyři křesla v Evropském parlamentu.

1 www.runnymedetrust.org

2 Islamophobia Watch - www.islamophobia-watch.com

Existuje jediný možný postup pro nestátní neziskové organizace (NNO) a občanskou společnost, jak tento nebezpečný vývoj zastavit:

AKCE! – To je naše společná odpovědnost a morální povinnost.

- Šířit osvětu proti rasizmu a intoleranci
- Hájit naše společné hodnoty a lidských práv
- Garantovat důstojnost všech lidských bytostí
- Zbavit Evropu jejího totalitárního strašidla

Kdo, když ne my? • Kde, když ne tady? • Kdy, když ne teď?

Internetové zdroje

- **Eurozine** - nový populizmus - www.eurozine.com/comp/focalpoints/populism.html
- **Spiritus Temporis** - vše o populizmu - www.spiritus-temporis.com/populism/
- **ECRI** - rasistické, antisemitické a xenofobní prvky v politickém diskurzu
- **OSCE** - vysoký komisař: hlavní projev o národnostních menšinách „Vzestup populizmu a jeho dopad na národnostní menšiny“ www.osce.org/item/35686.html
- **UNITED** tematický list č. 3 – „Jak rozeznávat a jak čelit šíření nenávisť“ - www.unitedagainstracism.org/pages/thema03.htm

Tento leták sestavil Valentín González (MCI Španělsko) a UNITED for Intercultural Action, přeložil Mirek Prokeš (Duha UNITED).

Tento tematický list byl vytvořen jako součást projektu „Občanská společnost proti pravicovému extremismu – rozvoj nových strategií celoživotního učení pro NNO“, podpořeného z programu Grundtvig Evropské komise a realizovaného sítí UNITED for Intercultural Action ve spolupráci s partnerskými organizacemi v 8 státech Evropy.

ADRESA

Duha - sdružení dětí a mládeže pro volný čas a přírodu

Senovážné nám. 24 • 116 47 Praha 1

telefon: 234 621 374 • 375 (i fax), 471

duha@duha.cz • www.duha.cz

www.trochujinak.cz • www.participace.cz

www.zamecek.net

The European Union

against discrimination

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Informace obsažené zde nereflakují vždy stanoviska a názory našich sponzorů. Sponzoři nejsou odpovědní za jejich možné používání.

Tato publikace je součástí projektu „Občanská společnost proti pravicovému extremismu“, částečně financovanému a umožněnému díky podpoře programu Grundtvig Evropské unie.

Publikace UNITED lze volně používat, překládat a šířit dále, pokud se přitom uvede zdroj (www.unitedagainstracism.org)